

Unequal Development and Inter-City Migration in Iran

Rasoul Sadeghi¹ | Hoda Sadat Hosseini Milani²

1. Corresponding Author, Department of Demography, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, & National Institute of Population Research & Community Based Participatory Research Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. E-mail: rassadeghi@ut.ac.ir
2. Department of Development Studies, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Iran. E-mail: hoda.milani@ut.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 3 May 2024
Received in revised form: 05 March 2025
Accepted: 17 April 2025
Published online: 06 July 2025

Keywords:

Inter-City Migration, Tendency to Migration,
Feeling of Deprivation, Social Satisfaction, Social Security

ABSTRACT

Migration from small cities to metropolises, which indicates an imbalance and unequal development in the settlement systems, is one of the key issues that Iran faces. The objective of this article is to identify the extent of interest in inter-city migration in Iran and to examine the impact of socio-demographic factors.

The data from the National Survey of the Social, Cultural, and Moral Situation of the Iranian Society in 2015-2016 is employed in a secondary analysis. The sample size consists of 78,900 individuals who are 18 years of age or older and reside in 426 cities.

The results revealed that 35 percent of the respondents have a propensity to migrate between cities and are classified as potential urban migrants. Additionally, the findings indicated that individuals from ethnic minorities, who are never married, female, youthful, university-educated, and employed, have high propensity to migrate between cities. Moreover, the results of logistic regression demonstrated that the propensity for inter-city migration is significantly influenced by demographic factors (including gender, age, marital status, education level, employment, and ethnicity) and social factors (such as household socio-economic status, feeling of relative deprivation, social satisfaction, and perceived security). Therefore, understanding the reasons and motivations behind inter-city migration will be beneficial for sustainable development and the management and policy-making of internal migration.

Cite this article: Sadeghi, R. & Hosseini Milani, H. S. (2025). Unequal Development and Inter-City Migration in Iran. *Community Development (Rural-Urban)*, 17(1), 183-202. <https://doi.org/10.22059/jrd.2025.376068.668858>

Authors retain the copyright and full publishing rights. Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jrd.2025.376068.668858>

توسعه نابرابر و مهاجرت بین شهری در ایران

رسول صادقی^۱، هدی سادات حسینی میلانی^۲

۱. نویسنده مسئول، گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، محقق مؤسسه تحقیقات جمعیت کشور و مرکز پژوهش‌های سلامت مبتنی بر مشارکت جامعه، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران، رایانامه: rassadeghi@ut.ac.ir
۲. گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ایران، رایانامه: hoda.milani@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۲/۱۴ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱/۲۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۴/۱۵ کلیدواژه‌ها: احساس محرومیت، امنیت اجتماعی، تمایل به مهاجرت، رضایت اجتماعی، مهاجرت بین شهری.	مهاجرت از شهرهای کوچک به کلان‌شهرها، که نشان‌دهنده عدم تعادل و توسعه نابرابر در نظام سکونتگاهی است، یکی از مسائل اجتماعی فراروی کشور است. هدف این مقاله شناخت میزان تمایل به مهاجرت بین شهری در ایران و بررسی تأثیر عوامل مختلف جمعیتی-اجتماعی بر آن است. از تحلیل ثانویه داده‌های پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی جامعه ایران در سال ۱۳۹۵ استفاده شد. نمونه مورد بررسی شامل ۷۸،۹۰۰ نفر افراد ۱۸ سال به بالای ساکن در ۴۲۶ شهر (مراکز شهرستان‌های کشور) است. نتایج مطالعه نشان داد حدود ۳۵ درصد پاسخگویان تمایل به مهاجرت بین شهری دارند و به عنوان مهاجران بالقوه شهری محسوب می‌شوند. همچنین نتایج مشخص کرد افرادی که تمایل به مهاجرت بین شهری دارند، اغلب زن، مجرد، جوان، با تحصیلات دانشگاهی، شاغل و از اقلیت‌های قومی هستند. علاوه بر این، نتایج آزمون رگرسیون لجستیک نشان داد عوامل جمعیتی (شامل جنس، سن، وضعیت تأهل، تحصیلات، وضعیت فعالیت، و قومیت) و عوامل اجتماعی (شامل وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانوار، احساس محرومیت نسبی، رضایت اجتماعی و احساس امنیت) به طور معناداری بر تمایل به مهاجرت بین شهری تأثیر می‌گذارند. از این رو، شناخت دلایل و انگیزه‌های مهاجرت‌های بین شهری در مدیریت و سیاست‌گذاری مهاجرت داخلی و توسعه پایدار شهری کلیدی و کمک کننده است.

استناد: صادقی، رسول و حسینی میلانی، هدی سادات (۱۴۰۴). توسعه نابرابر و مهاجرت بین شهری در ایران. توسعه محلی (روستایی-شهری). ۱۷ (۱): ۱۸۳-۲۰۲. <https://doi.org/10.22059/jrd.2025.376068.668858>

نویسندگان حق نشر و حقوق کامل انتشار را حفظ می‌کنند.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jrd.2025.376068.668858>

۱. مقدمه و بیان مسئله

مهاجرت و حرکات جمعیتی، گرچه سابقه‌ای دیرینه به پهنای تاریخ بشر دارند، اما جریانات مهاجرتی از دوران بعد از انقلاب صنعتی توجه‌ها را به‌سوی خود جلب کرده است و در نیم قرن اخیر حجم و میزان آن افزایش سریع داشته است (صادقی و سید حسینی، ۱۳۹۷). مهاجرت یکی از شیوه‌های درک روابط و شبکه‌های شهری است (گیو و همکاران، ۲۰۲۵). شهرها از نظر دسترسی به فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی که مردم را به مهاجرت از مناطق کم‌جمعیت‌تر به مناطق پرجمعیت‌تر با هدف بهره‌مندی از فرصت‌های اجتماعی-اقتصادی بهتر ترغیب می‌کند، با یکدیگر متفاوت هستند (اقبال و همکاران، ۲۰۲۴). با گسترش بی‌رویه مهاجرت به شهرها، علی‌رغم نرخ بیکاری قابل توجه در برخی شهرها، مسائل اجتماعی و آلودگی‌های محیط زیستی، مهاجرت از پدیده‌ای اجتماعی به مسئله‌ای اجتماعی تبدیل شده است (قویدل و همکاران، ۱۳۸۶). کشورهای درحال توسعه مهاجرت و شهرنشینی را اساسی‌ترین و بنیادی‌ترین مسئله جمعیتی خود می‌شناسند؛ تا آنجا که فشار مهاجرت را در افزایش بی‌رویه جمعیت شهرها از عامل باروری و آهنگ رشد طبیعی جمعیت جدی‌تر می‌دانند.

بخش عمده‌ای از مهاجرت‌ها در ابعاد داخلی و در چارچوب مرزهای داخلی کشورها صورت گرفته که در مقایسه با مهاجرت بین‌المللی آسان‌تر است و موانع اقتصادی و اداری و سیاسی کمتری دارد. جریان‌های مهاجرت داخلی در زمینه‌های مقصد، ترکیب جمعیتی و مدت، متنوع و پیچیده هستند. مهاجرت‌های داخلی تغییری در تعداد جمعیت کشور ایجاد نمی‌کند و تنها وزن جمعیتی مناطق مختلف را تغییر می‌دهند؛ مگر آنکه جابه‌جایی محل سکونت به افزایش یا کاهش باروری و مرگ‌ومیر مهاجران منجر شود و از این طریق بر میزان رشد جمعیت تأثیر بگذارد. تشدید توزیع ناموزون جمعیت، به‌هم‌خوردن ساختار سنی و جنسی جمعیت، بروز مسائل اقتصادی (تورم بخش خدمات، بیکاری و فقر اقتصادی)، اجتماعی (آسیب‌های اجتماعی) و زیست‌محیطی از پیامدهای مهاجرت نامتوازن داخلی است؛ بنابراین، یکی از بسترهای مهم و کلیدی شکل‌گیری جریانات داخلی مهاجرت در کشور، توسعه نابرابر است؛ زیرا براساس مطالعات انجام‌شده، شهرستان‌های کشور دارای سطوح متفاوتی از توسعه‌اند. نبود تعادل توسعه‌ای به تحرکات ناموزون جمعیت و جریانات مهاجرتی منجر می‌شود (شیخ‌بیگللو و همکاران، ۱۳۹۱؛ زنگی‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۲؛ صادقی و شکریانی، ۱۳۹۵). براین‌اساس در جهان امروز و در عصر ارتباطات، جابه‌جایی‌ها آسان‌تر شده، ابعاد آن گسترش یافته و اغلب با هدف پیشرفت و دستیابی به رفاه و امکانات بهتر صورت می‌گیرد (قاسمی‌اردهانی، ۱۳۸۷). تمایل به مهاجرت به‌عنوان پتانسیل مهاجرت می‌تواند نقش بسزایی در عملی‌شدن مهاجرت ایفا کند. کسانی که تمایل به مهاجرت دارند، در صورت فراهم‌بودن شرایط، اقدام به مهاجرت خواهند کرد. براین‌اساس کسب اطلاعات درمورد عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت کمک می‌کند درک کامل‌تری از اینکه چرا افراد مهاجرت می‌کنند به‌دست آوریم (شهری‌ثانی و محمودیان، ۱۳۹۷).

ایران در سال‌های اخیر، جابه‌جایی‌ها و حرکات مهاجرتی گسترده‌ای را در ابعاد داخلی داشته است. این جابه‌جایی‌ها رشد جمعیت منطقه‌ای و نیز ساختار اجتماعی و جمعیتی را تحت‌تأثیر قرار داده است. از این‌رو، بررسی مهاجرت‌های داخلی و عوامل مؤثر بر آن‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۶). در فاصله سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۵ در مجموع ۴٬۱۷۷٬۶۷۹ نفر محل اقامت خود را در داخل کشور تغییر داده‌اند که از این تعداد ۲٬۸۵۲٬۳۴۹ نفر (۶۸ درصد) از شهر به شهر، ۶۰۸٬۰۳۱ نفر (۱۵ درصد) از روستا به شهر، ۲۱۰٬۳۸۳ نفر (۵ درصد) از روستا به روستا و ۵۰۶٬۹۱۶ نفر (۱۲ درصد) از شهر به روستا مهاجرت کرده‌اند. بررسی استان‌های کشور از نظر حجم مهاجرپذیری و مهاجرفرستی طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۵ نشان می‌دهد استان‌های تهران، البرز و یزد مهاجرپذیرترین و استان‌های خوزستان، لرستان و کرمانشاه مهاجرفرست‌ترین استان‌ها در کشور در دوره زمانی مذکور به‌شمار می‌روند.

(مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸؛ صادقی و همکاران ۲۰۲۰). بدین ترتیب، با توجه به اینکه مهاجرت‌های بین‌شهری در ایران الگوی غالب مهاجرت‌های داخلی است و تقریباً ۷۰ درصد مهاجرت‌های داخلی را شامل می‌شود، این مطالعه با تحلیل ثانویه داده‌های پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی جامعه ایران در سال ۱۳۹۵ به بررسی شناخت دلایل و انگیزه‌های مهاجرت‌های بین‌شهری و تعیین نقش عوامل جمعیتی و اجتماعی در شکل‌گیری تمایل افراد به مهاجرت بین‌شهری می‌پردازد.

۲. پیشینه پژوهش

با توجه به اینکه هدف این مقاله بررسی عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت بین‌شهری در ایران است، در این بخش از مقاله به بررسی مطالعاتی که در حوزه مهاجرت داخلی و عوامل مؤثر بر آن انجام شده است، می‌پردازیم.

حزبای (۱۳۸۶) در بررسی رابطه عوامل اجتماعی-اقتصادی و تمایل به مهاجرت در جوانان شهر اهواز نشان داد عوامل دافعه منطقه مبدأ مهاجرت (شهر اهواز) و عوامل جاذبه منطقه مقصد (شهرهای توسعه‌یافته کشور) با تمایل به مهاجرت جوانان شهر اهواز همبستگی مثبت و معنادار دارد. علاوه بر این، محرومیت نسبی از دیگر متغیرهای مستقل این پژوهش بوده است. مطابق نتایج، بین این متغیر و تمایل به مهاجرت جوانان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. شهری‌ثانی و محمودیان (۱۳۹۷) به بررسی تأثیر شاخص‌های اثرگذار بر تمایل به مهاجرت افراد از شهر آبادان با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره پرداختند. براساس نتایج، بیکاری و درآمد کم بیشترین تأثیر را بر تمایل به مهاجرت افراد از شهر آبادان به دیگر مناطق شهری کشور داشته‌اند.

هافل^۱ و همکاران (۲۰۰۳) در مطالعه خود نشان دادند مهاجرت یکی از انتخاب‌های جوانان برای تشکیل هویت و گذار به بزرگسالی است. کشف دنیا‌های جدید، تجربیات متنوع و دستیابی به چشم‌انداز آینده و آینده‌ای روشن و در برخی موارد انگیزه‌های اقتصادی نظیر دستیابی به مشاغل و رهایی از تنگناهای مادی، از انگیزه‌های عمده مهاجرت در این دوره از زندگی است. دی‌هاس^۲ (۲۰۰۹) معتقد است سطحی از نابرابری توسعه اجتماعی-اقتصادی به همراه محرومیت نسبی در دستیابی به فرصت‌ها و منابع توسعه‌ای عامل تعیین‌کننده مهاجرت هستند. ربهون^۳ و راوه^۴ (۲۰۰۶) با تمرکز بر جریان مهاجرت بین ایالتی در آمریکا به بررسی ارتباط شاخص‌های کیفیت زندگی و مهاجرت در دو دوره زمانی ۱۹۶۵-۱۹۷۰ و ۱۹۸۵-۱۹۹۰ پرداختند. براساس نتایج، در دوره زمانی اول، اغلب متغیرهای کیفیت زندگی رابطه معناداری نداشتند و فقط متغیرهای اقتصادی شامل درآمد سرانه و اشتغال رابطه معناداری با مهاجرت داشتند. اما در دوره زمانی دوم، فقط متغیر کیفیت زندگی اثر معنی‌داری بر مهاجرت داشت.

اوتراچشنکو^۵ و پاپوا^۶ (۲۰۱۲) با پیمایش در ۲۷ کشور آسیای مرکزی و اروپای غربی، به بررسی تأثیر رضایت از زندگی بر تمایل به مهاجرت پرداختند. همچنین تأثیر ویژگی‌های فردی و متغیرهای کلان اقتصادی را بر تصمیم به مهاجرت تحلیل کردند. براساس نتایج، شرایط اقتصادی کلان، به‌طور غیرمستقیم، از طریق رضایت از زندگی بر تمایل به مهاجرت اثر دارند. همچنین در تمام سطوح رضایت از زندگی، افراد بیکار، میانسال با درآمد کم یا متوسط از مناطق شهری در تمام مقاطع تحصیلی تمایل بیشتری برای مهاجرت

1. Hipfel

2. De Haas

3. Rebhun

4. Raveh

5. Otrachshenko

6. Popova

از کشورهای آسیای مرکزی نسبت به کشورهای اروپای غربی دارند. به‌طور کلی نتایج نشان داد مهاجرت برای بهبود شغل، مسکن و بهبود شرایط زندگی صورت می‌گیرد که رفاه ذهنی را در افراد به همراه دارد.

اقبال^۱ و همکاران (۲۰۲۴) در بررسی عوامل تعیین‌کننده مهاجرت بین شهری در پاکستان با استفاده از داده‌های پیمایش نیروی کار در سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۱ و ۲۰۲۰-۲۰۲۱ نشان دادند شهرهای با وضعیت اقتصادی بهتر، فرصت‌های شغلی بیشتر و متوسط درآمد مورد انتظار بالاتر با مهاجرت بیشتر مواجه‌اند. در مقابل، افزایش میزان‌های جرم، ازدحام بیشتر شهری و مسافت طولانی‌تر، از موانع و محدودکننده‌های مهاجرت بین شهری است.

در مطالعه ژیهوی^۲ و همکاران (۲۰۲۴) مشخص شد مهاجرت بین شهری در چین به‌سرعت در حال افزایش است و نابرابری‌های منطقه‌ای قابل‌توجهی وجود دارد. سه منطقه بزرگ شهری چین بیشترین مهاجران را پذیرفته‌اند. با این حال از سال ۲۰۱۰ به بعد، شهرهای ساحلی، به‌ویژه مراکز استان‌ها، به‌عنوان مقاصد جدید مهاجرتی ظهور یافته‌اند. در مقابل، شهرهای کمتر توسعه‌یافته به‌ویژه در شمال شرقی چین اخیراً با کاهش جمعیتی ناشی از مهاجرت مواجه بوده‌اند. فرصت‌های شغلی، دستمزدهای بالاتر، سطح توسعه اقتصادی و آب‌وهوای مطبوع برای مهاجران جذاب بوده و نقش زیادی در جریانات مهاجرت بین شهری داشته است. گیو^۳ و همکاران (۲۰۲۵) با استفاده از داده‌های پیمایش نمونه‌ای سال ۲۰۱۵ به بررسی مشخصه‌های شبکه مهاجرت بین شهری در چین پرداختند. براساس نتایج، شهرهای اصلی چین نظیر پکن، شانگهای و شهرهای مرکز استانی، نقش شهرهای دروازه‌ای^۴ را دارند. به‌علاوه، نتایج نشان داد موقعیت و فاصله در شبکه‌های شهری مبتنی بر مهاجرت نقش مهمی دارند.

بدین ترتیب، در زمینه مطالعات انجام‌شده در داخل ایران، مطالعه‌ای که در سطح ملی به سنجش تمایل به مهاجرت بین شهری پرداخته باشد وجود ندارد. مطالعه پیش‌رو می‌تواند این خلأ تحقیقاتی را برطرف کند.

۳. چارچوب مفهومی و نظری

در تبیین فرایند مهاجرت، دیدگاه‌ها و نظریات مختلفی وجود دارد که هرکدام از آن‌ها از دریچه خاصی پدیده مهاجرت را تبیین کرده‌اند. همان‌طور که مسی و همکاران (۱۹۹۸) بیان می‌کنند، با تأکید بر یک رشته یا یک سطح تحلیل نمی‌توان جریان‌های مداوم مهاجرتی را تبیین کرد؛ زیرا مهاجرت در پاسخ به دامنه وسیعی از عوامل با اثربخشی گوناگون بر مردم به‌وجود می‌آید. براین اساس ماهیت چندوجهی مهاجرت نیازمند نظریه پیچیده‌ای است که دورنماها، فرضیه‌ها و سطوح گوناگون آن را دربرگیرد. نظریه‌های متعددی برای تبیین مهاجرت ارائه شده است که در اینجا به‌طور خلاصه به استدلال‌های آن‌ها اشاره می‌شود.

«نظریه اقتصاد نئوکلاسیک» با دیدگاه کلان مبتنی بر تفاوت‌های جغرافیایی در عرضه و تقاضای نیروی کار است. با توجه به این نظریه، جاهایی که نیروی کار کمتری دارند دستمزد بیشتری پرداخت می‌کنند و مراکزی که نیروی کار بیشتری دارند، دستمزد کمتری می‌پردازند. اغلب نیروهای کار از مکان‌های کم‌دستمزد به سمت مکان‌های پردستمزد حرکت می‌کنند. براساس این دیدگاه، اگر تفاوت‌های دستمزدی از بین برود، دیگر مهاجرتی توسط نیروهای کار اتفاق نخواهد افتاد (مسی^۵ و همکاران، ۱۹۹۳). در مقابل، «دیدگاه اقتصاد خرد (هزینه-فایده)» به تصمیم‌گیری فردی مهاجرت توجه می‌کند و مهاجرت را کنشی در ارتباط با اختیار و اراده فرد

1. Iqbal
2. Zhihui
3. Gao
4. Gateway cities
5. Massey

در نظر می‌گیرد (تودارو^۱، ۱۹۷۶). در واقع افراد به صورت فردی با محاسبه هزینه-فایده نسبی ماندن در سرزمین مبدأ یا حرکت به سوی مقصدهای مختلف تصمیم به مهاجرت می‌گیرند (کستلز و میلر، ۲۰۰۳).

در رویکرد «بازار کار دوگانه»، لوییس (۱۹۵۴) برای پاسخ به چگونگی افزایش رشد اقتصادی از مفهوم اقتصاد دوگانه استفاده می‌کند. این اقتصاد از دو بخش سرمایه‌داری جدید و سنتی تشکیل شده است. بخش سرمایه‌داری از نیروی کار ارزان بخش سنتی برخوردار است؛ چرا که بخش سنتی نمی‌تواند از نیروی کار اضافی خود استفاده کند. در نتیجه مهاجرت از بخش سنتی (معمولاً روستا) به بخش سرمایه‌داری (معمولاً شهر) تشدید می‌شود. عرضه نامحدود نیروی کار از بخش سنتی، تضمین‌کننده رشد اقتصاد سرمایه‌داری است. با افول عرضه نامحدود نیروی کار به علت تغییر شکل کلی اقتصاد، سود بخش سرمایه‌داری در یک حد کم به ثبات می‌رسد و اقتصاد با خارج شدن از حالت دوگانه همگن می‌شود. در چنین وضعیتی مهاجرت نیز کاهش می‌یابد.

سیاستاد^۲ (۱۹۶۲) نظریه نئوکلاسیک را با پیوند آن با رویکرد سرمایه‌انسانی غنی کرد و مهاجرت را سرمایه‌گذاری افزایش بهره‌وری منابع انسانی دانست. نظریه «سرمایه‌انسانی» مهاجرت را در سطح فردی، گونه‌ای از سرمایه‌گذاری انسانی به‌شمار می‌آورد. افراد به مناطقی مهاجرت می‌کنند که دارای بیشترین موقعیت‌ها باشد. البته سطح درآمد در این مناطق ممکن است در بالاترین حد نباشد، اما فرد معتقد باشد که در درازمدت مهارت‌هایش می‌تواند بیشترین درآمد را نصیب او کند. این مهارت‌ها شامل تحصیلات، تجربه و آشنایی با زبان است (ویکس، ۱۳۹۵)؛ بنابراین، افراد تصمیم می‌گیرند در مهاجرت سرمایه‌گذاری کنند، همان‌طور که می‌توانند در تحصیلات یا آموزش حرفه‌ای سرمایه‌گذاری کنند؛ زیرا این کار سرمایه‌انسانی آن‌ها را افزایش می‌دهد و درآمد بیشتر احتمالی را در آینده به همراه دارد. اگر افراد پیش‌بینی کنند که درآمد در کشور مقصد بیش از هزینه‌های مهاجرت است، مهاجرت خواهند کرد (کاستلز و میلر، ۲۰۰۳).

«نظریه محرومیت نسبی» توسط استارک ارائه شده است. به نظر او مهاجرت رفتاری تصادفی نیست، بلکه پاسخی در جهت رفع محرومیت‌ها است. رفاه و خشنودی خانوار نه تنها از افزایش در وضعیت صرف اقتصادی ناشی می‌شود، بلکه از طریق مقایسه با دیگر خانوارها در اجتماع مرجع صورت می‌گیرد؛ یعنی خانوارها نه تنها در جهت بهتر شدن درآمدشان فعالیت می‌کنند، بلکه می‌خواهند درآمدشان را نسبت به درآمد دیگران در اجتماع ترفیع دهند. اگرچه تمایل به مهاجرت در خانوارهایی که درآمدشان پایین است وجود دارد، ولی اگر سطح درآمد در همه جا پایین باشد، این تمایل کاهش خواهد یافت. اگر برخی خانوارها درآمد بیشتری داشته باشند، خانوار فقیر، هم به‌طور نسبی و هم به‌طور مطلق احساس محرومیت می‌کند و انگیزه مهاجرت به همان نسبت افزایش می‌یابد (مسی و همکاران، ۱۹۹۸). در این دیدگاه مهاجرت پاسخی نهایی به محرومیت نسبی است. وقتی فردی نتواند به هدف‌های بارزش در داخل سازمان اجتماعی خود دست یابد و احساس کند که منابع لازم برای رفع محرومیت‌هایش در خارج از سازمان اجتماعی وجود دارد، مهاجرت می‌کند.

لی (۱۹۶۶) «نظریه جاذبه و دافعه» را به عنوان مفهومی که حاوی عوامل مبدأ و مقصد، مجموعه موانع مداخله‌کننده و یک سلسله عوامل شخصی است، به منظور تنظیم فرضیه‌های عمومی در خصوص حجم مهاجرت، گسترش جریان و ضدجریان مهاجرت و خصوصیات مهاجران به کار می‌برد. از دیدگاه لی، به‌طور کلی چهار عامل اصلی در مهاجرت دخیل‌اند که عبارت‌اند از: عوامل موجود در مبدأ، عوامل موجود در مقصد، موانع جریان مهاجرت از مبدأ به مقصد و عوامل شخصی. در هر مبدأ و مقصدی، مجموعه‌ای از عوامل

مثبت (جاذبه‌ها) و عوامل منفی (دافعه‌ها) وجود دارند که در نگاه‌داشتن فرد در یک منطقه یا مهاجرت او مؤثرند. براساس این نظریه، برخورداری مقصد از امکانات آموزشی، اشتغال و درآمد بیشتر از مبدأ، تمایل به مهاجرت را تا حدود زیادی افزایش می‌دهد. برعکس، آلودگی محیط‌زیست، هزینه‌های زیاد زندگی، دوری از خانواده و محیط و فرهنگ بومی از عوامل دافعه مهاجرت‌اند. نقطه قوت نظریه لی، تأکید درست و به‌جای او بر عوامل شخصی است. تحت تأثیر این عوامل است که برخی مهاجرت می‌کنند و برخی در محل سکونت خود باقی می‌مانند. پس ویژگی‌های شخصی مهاجران از جمله سن، جنس، تحصیلات، خوداتکایی و همبستگی‌های قومی و نژادی را نیز باید از موارد مؤثر بر مهاجرت به‌شمار آورد (زنجانی، ۱۳۸۰).

در «نظریه شبکه اجتماعی»، شبکه‌های مهاجرت مجموعه‌ای از روابط بین‌فردی است که مهاجران، مهاجران سابق و غیرمهاجران را در مناطق مبدأ و مقصد از طریق روابط خویشاوندی، دوستی و داشتن مبدأ مشترک به هم متصل می‌کند. آن‌ها احتمال مهاجرت را افزایش می‌دهند؛ زیرا هزینه‌ها و خطرات حرکت را کاهش و بازده مورد انتظار مهاجرت را افزایش می‌دهند (مسی و همکاران، ۱۹۹۳؛ براون ۲۰۰۲).

در این میان، دو نظریه جاذبه و دافعه و نظریه محرومیت نسبی، چارچوب نظری مقاله را تشکیل می‌دهند. در این راستا، شش فرضیه زیر مطرح و آزمون می‌شود:

۱. تمایل به مهاجرت مردان بیشتر از زنان، مجردها بیشتر از متأهل‌ها و جوانان بیشتر از سایر گروه‌های سنی است؛
۲. با افزایش تحصیلات، تمایل به مهاجرت افزایش می‌یابد؛
۳. با افزایش سطح اقتصادی-اجتماعی خانوار، تمایل به مهاجرت کاهش می‌یابد؛
۴. با افزایش احساس محرومیت نسبی، تمایل به مهاجرت افزایش می‌یابد؛
۵. با افزایش رضایت اجتماعی، تمایل به مهاجرت کاهش می‌یابد؛
۶. با افزایش احساس امنیت اجتماعی، تمایل به مهاجرت کاهش می‌یابد.

۴. روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق این مطالعه مبتنی بر «تحلیل ثانویه» داده‌های حاصل از «پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی جامعه ایران» است. منبع داده‌های مورد بررسی در این مطالعه، داده‌های خرد (فردی) پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی جامعه ایران است که در سال ۱۳۹۴-۱۳۹۵ توسط وزارت کشور با همکاری دانشگاه تهران و دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی گردآوری شده است. چندین مطالعه نظیر امیرپناهی و همکاران (۱۳۹۵)، حبیب‌پور گتایی (۱۴۰۱) و عزیزی‌مهر (۱۴۰۲) اعتبار داده‌ها را آزمون و از آن‌ها استفاده کرده‌اند.

داده‌های مورد بررسی در این پیمایش از ۴۲۶ شهر مرکز شهرستان کشور، با نمونه‌ای با حجم ۸۲۵۰۰ نفر جمع‌آوری داده شده است. جامعه آماری پیمایش، افراد ۱۸ سال به بالای خانوارهای شهری (ساکن در شهرهای مرکز هر شهرستان) در ۳۱ استان کشور در زمان اجرای طرح است. با توجه به اینکه ۳۶۰۰ مورد بی‌پاسخی مربوط به سؤال تمایل به مهاجرت بین‌شهری وجود داشت، این موارد حذف شدند و درنهایت تعداد نمونه مورد بررسی در این پژوهش به ۷۸،۹۰۰ نفر رسید.

متغیرهای تحقیق در دو دسته متغیرهای مستقل و وابسته بررسی شدند. متغیرهای مستقل شامل متغیرهای جمعیتی (جنس، سن، وضعیت تأهل، تحصیلات و وضعیت اشتغال) و متغیرهای اجتماعی (وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانوار، احساس محرومیت نسبی،

رضایت اجتماعی و امنیت اجتماعی) هستند و متغیر وابسته تمایل به مهاجرت بین شهری است. تمایل به مهاجرت بین شهری در قالب این پرسش سنجش شد: آیا دوست دارید به شهر دیگری مهاجرت کنید؟ پاسخ به این پرسش در قالب دو گزینه بله یا خیر بود. وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانوار از طریق چهار سؤال به شرح زیر اندازه گیری شد: ۱. «خانه ای که در آن زندگی می کنید مال چه کسی است؟» در قالب (کد ۱ به معنای اجاره ای/رهنی، کد ۲ رایگان یا در ازای خدمت و کد ۳ به معنای مالک)؛ ۲. «خانواده شما در یک سال گذشته به لحاظ وضع مالی عموماً کدام یک از وضعیت های زیر را داشته است؟» در قالب (کد ۱ کم آورده، قرض و وام گرفته و مقداری از سرمایه و پس انداز سابق را هم خرج کرده است، کد ۲ هر آنچه عایدی داشته خرج کرده است، کد ۳ توانسته خرید یا جابه جایی واحد مسکونی یا مقداری پس انداز داشته باشد)؛ ۳. «اگر قرار باشد به وضع زندگی فعلی خودتان نمره ۱ تا بیست بدهید چه نمره ای می دهید؟» با توجه به دامنه پاسخ ها در سه طبقه ۱ به معنای بد، ۲ متوسط، ۳ خوب اندازه گیری شده است؛ و ۴. «اگر جامعه را به سه طبقه بالا، پایین و متوسط تقسیم کنیم، شما خودتان را جزو کدام طبقه می دانید؟» در سه طبقه ۱ تا ۳ (۱ به معنای پایین، ۲ متوسط و ۳ بالا) مورد سنجش قرار گرفته است.

احساس محرومیت نسبی، در قالب یک سؤال (تا چه اندازه فکر می کنید وضعیت زندگی تان در مقایسه با دیگرانی که می شناسید باید بهتر از وضعی که هست، باشد) به صورت طیف لیکرت سنجش شده است. احساس امنیت با این سؤال که «تا چه اندازه احساس امنیت می کنید» در قالب طیف لیکرت اندازه گیری شد.

میزان رضایت اجتماعی، از طریق چهار مؤلفه میزان رضایت از وضعیت مالی، رضایت از کیفیت مسکن، رضایت از محل سکونت و رضایت از وضعیت شغلی در قالب طیف لیکرت سنجش شد. سنجش همسانی درونی میزان رضایت اجتماعی از طریق آلفای کرونباخ با میزان ۰/۷۶ است که نشان می دهد گویه ها سازگاری درونی زیادی برای سنجش رضایت اجتماعی دارند.

تحلیل داده ها در محیط نرم افزار بسته آماری برای علوم اجتماعی (SPSS) در دو بخش انجام گرفت. در بخش اول که تحلیل دومتغیره پژوهش است، با استفاده از جداول تقاطعی و آزمون های آماری (مانند x^2 ، F و t) رابطه دومتغیره عوامل مختلف با تمایل به مهاجرت بین شهری آزمون شد. در بخش بعدی با توجه به اینکه متغیر وابسته تحقیق دوجهی است، بررسی تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته به کمک آزمون رگرسیون لجستیک صورت گرفت.

۵. یافته های تحقیق

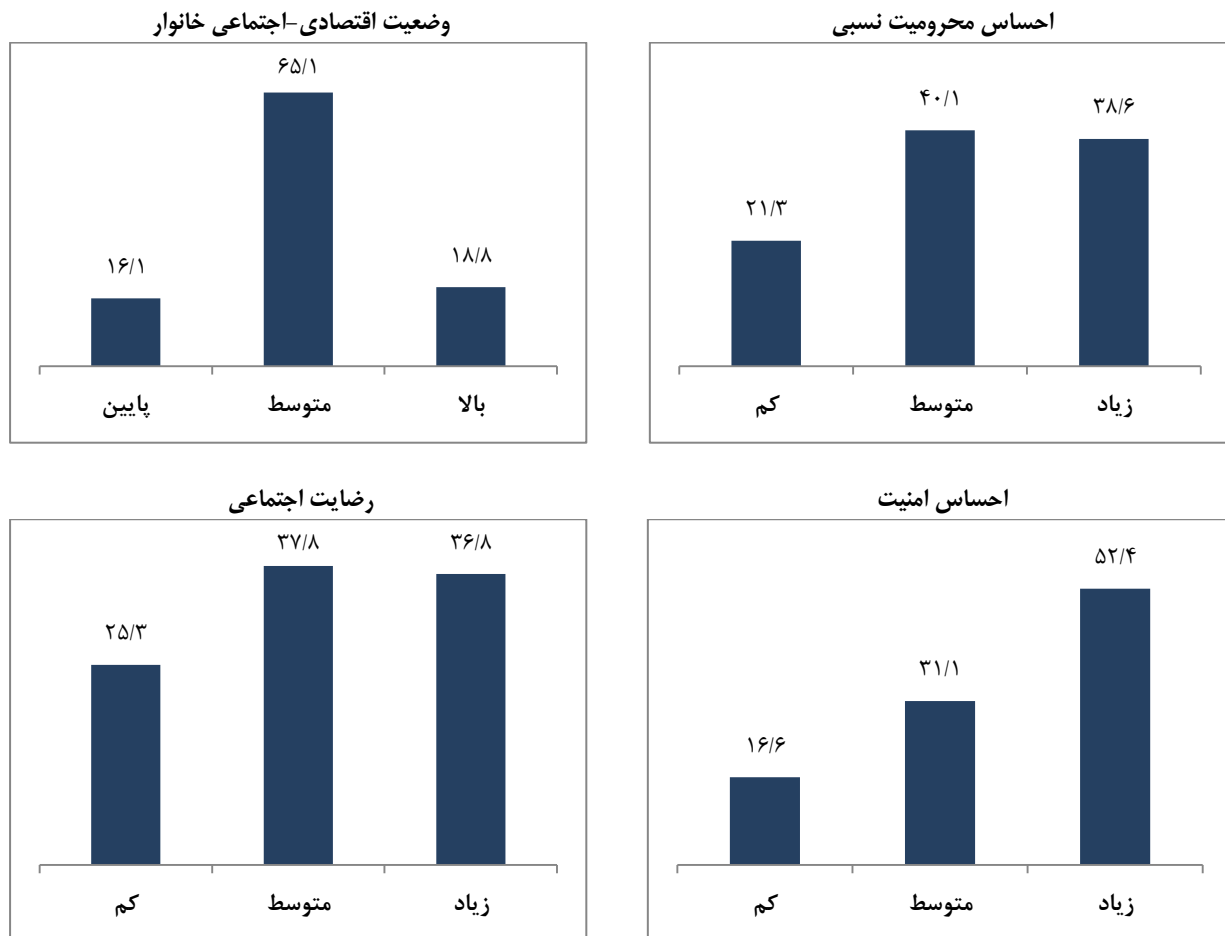
۵-۱. توصیف متغیرهای مستقل

مطابق جدول ۱، ترکیب جنسی نمونه تقریباً برابر است (۴۹/۹ درصد زن و ۵۰/۱ درصد مرد). میانگین سنی پاسخگویان تقریباً ۳۷ سال و میانه سنی ۳۴ سال به دست آمده است. در گروه های سنی، ۴۹/۵ درصد نمونه ۱۵-۳۴ سال، ۳۲/۹ درصد ۳۵-۴۹ سال، ۱۴/۵ درصد ۵۰-۶۴ سال و در نهایت ۳ درصد ۶۵ سال و بالاتر داشته اند. به لحاظ وضعیت تأهل، ۷۲ درصد از پاسخگویان دارای همسر و ۲۳ درصد مجرد هستند. از نظر تحصیلات حدود ۵ درصد نمونه بی سوادند، ۱۲/۵ درصد تحصیلات ابتدایی، ۴۳ درصد تحصیلات راهنمایی و متوسطه و ۳۹ درصد تحصیلات دانشگاهی دارند. در زمینه وضعیت اشتغال پاسخگویان، ۳۳ درصد شاغل و ۶۷ درصد غیر شاغل اند.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیتی نمونه مورد بررسی

درصد	فراوانی		
۵۰/۱	۳۹,۵۶۵	مرد	جنس
۴۹/۹	۳۹,۳۳۵	زن	
۴۹/۵	۳۹,۰۶۲	۱۵ تا ۳۴	سن
۳۲/۹	۲۵,۹۸۷	۳۵ تا ۴۹	
۱۴/۵	۱۱,۴۶۷	۵۰ تا ۶۴	
۳/۰	۲۳۸۴	۶۵ به بالا	
۳۶/۹		میانگین سنی (سال)	
۳۴/۰		میانه سنی (سال)	
۲۲/۷	۱۷,۹۲۵	مجرد	وضعیت تأهل
۷۲/۶	۵۷,۲۶۹	متاهل	
۴/۷	۳۷۰۶	بدون همسر	
۵/۲	۴۰۶۸	بی‌سواد	سطح تحصیلات
۱۲/۵	۹۸۷۹	ابتدایی	
۴۳/۰	۳۳,۹۴۵	راهنمایی و متوسطه	
۳۹/۳	۳۱,۰۰۸	دانشگاهی	
۳۳/۴	۲۶,۳۸۸	شاغل	وضعیت اشتغال
۶۶/۶	۵۲,۵۱۲	غیرشاغل	
۱۰۰/۰	۷۸,۹۰۰	تعداد نمونه	

وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانوار براساس چهار گویه اندازه‌گیری شد: «خانه‌ای که در آن زندگی می‌کنید مال چه کسی است، خانواده شما در یک سال گذشته به لحاظ وضع مالی عموماً کدام یک از وضعیت‌های زیر را داشته است، اگر قرار باشد به وضع زندگی فعلی خودتان نمره یک تا بیست بدهید چه نمره‌ای می‌دهید، و اگر جامعه را به سه طبقه بالا، پایین و متوسط تقسیم کنیم، شما خودتان را جزو کدام طبقه می‌دانید»؛ بنابراین براساس دامنه نمرات استاندارد که صفر تا ۱۰۰ است، نمرات صفر تا ۴۰ را در مقوله «پایین»، ۴۰ تا ۶۰ را در مقوله «متوسط» و ۶۰ به بالا را در مقوله «بالا» دسته‌بندی و گزارش کردیم. همان‌طور که نمودار ۱ نشان می‌دهد، بیش از ۶۵ درصد نمونه وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانوارشان در حد متوسط، ۱۹ درصد در سطح بالا و ۱۶ درصد در سطح پایین بوده است.

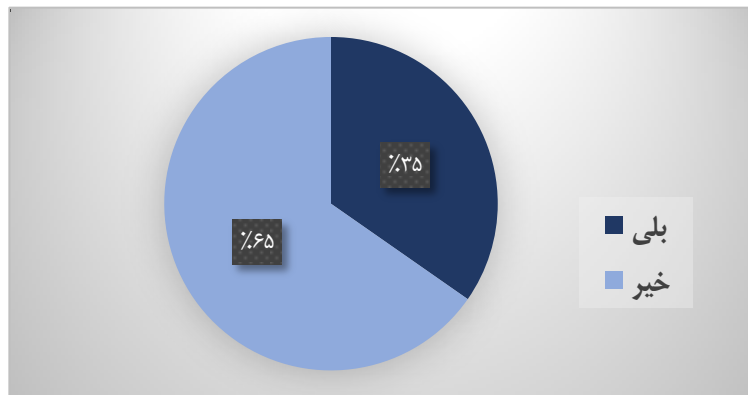

نمودار ۱. وضعیت اقتصادی، رضایت اجتماعی، احساس امنیت و احساس محرومیت نسبی در میان پاسخگویان

احساس محرومیت نسبی براساس گویه «تا چه اندازه فکر می‌کنید وضعیت زندگی‌تان در مقایسه با دیگرانی که می‌شناسید باید بهتر از وضعیت کنونی باشد» سنجش شد. ۲۱ درصد پاسخگویان احساس محرومیت نسبی در حد کم، ۴۰ درصد در حد متوسط و ۳۹ درصد احساس محرومیت نسبی زیادی داشته‌اند. رضایت اجتماعی براساس چهار مؤلفه شامل رضایت از وضع مالی، رضایت از کیفیت مسکن، رضایت از محل سکونت و رضایت از وضعیت شغلی اندازه‌گیری شد. براساس دامنه نمرات استاندارد صفر تا ۱۰۰، نمرات صفر تا ۴۰ در مقوله «کم»، ۴۰ تا ۶۰ در مقوله «متوسط» و ۶۰ به بالا در مقوله «زیاد» دسته‌بندی و گزارش شد. همان‌طور که نتایج نمودار ۱ نشان می‌دهد، ۲۵ درصد پاسخگویان دارای رضایت اجتماعی کم بوده‌اند، ۵۷ درصد رضایت اجتماعی در حد متوسط دارند و فقط ۱۸ درصد رضایت در حد زیاد داشته‌اند. به‌علاوه همان‌طور که در نمودار ۱ مشخص است، بیش از نیمی از پاسخگویان (۵۲ درصد) احساس امنیت زیاد داشته‌اند، ۳۱ درصد آن را در حد متوسط و فقط ۱۷ درصد پاسخگویان احساس امنیت کم داشته‌اند.

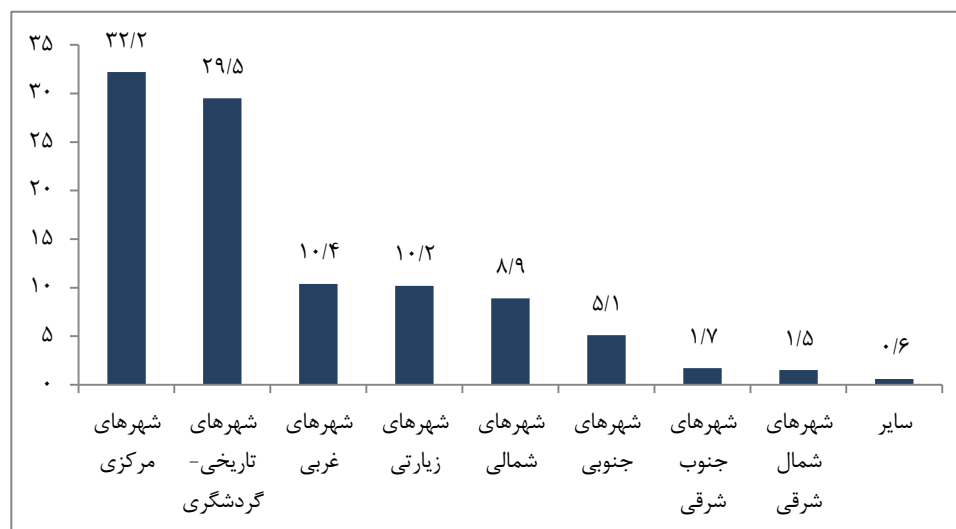
۵-۲. توصیف متغیر وابسته

درخصوص تمایل به مهاجرت بین شهری، نتایج نشان داد ۳۵ درصد افراد مورد بررسی تمایل به مهاجرت بین شهری داشته‌اند و مهاجر احتمالی داخلی محسوب می‌شوند.

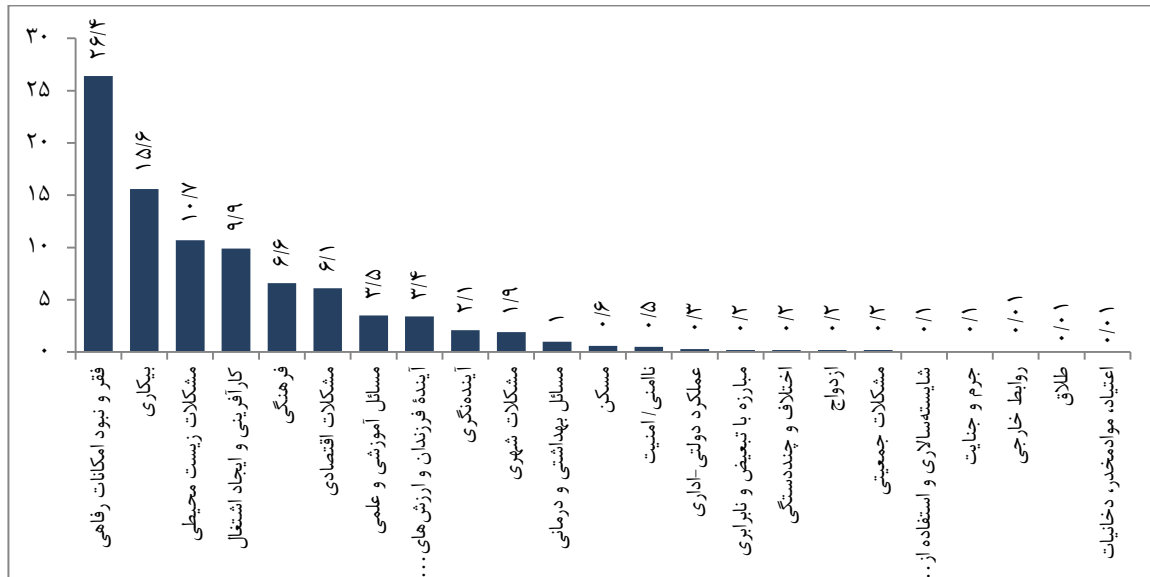
نمودار ۲. میزان تمایل به مهاجرت بین شهری، ۱۳۹۵

در نمودار ۳ شهرهای مقصد تمایل به مهاجرت آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، بیشترین تمایل مهاجرت به شهرهای مرکزی (تهران، کرج، قزوین، قم، سمنان، و زنجان) با ۳۲ درصد است و پس از آن مربوط به شهرهای تاریخی-گردشگری (اصفهان، شیراز، یزد، کرمان، تبریز، کاشان و...) با ۳۰ درصد است. کمترین تمایل مهاجرتی افراد به شهرهای شمال شرقی (بجنورد، شیروان و...) و شهرهای جنوب شرقی (زاهدان، زابل و...) به ترتیب با ۱/۵ و ۱/۷ درصد است.

نمودار ۳. مقصد مهاجرتی برای افرادی که تمایل به مهاجرت دارند، ۱۳۹۵

در نمودار ۴ دلایل افراد برای تمایل به مهاجرت بین شهری بیان شده است. طبق نمودار، فقر و نبود امکانات رفاهی با بیش از ۲۶ درصد، بیکاری با ۱۶ درصد و مشکلات محیط زیستی با حدود ۱۱ درصد سه دلیل اولی است که افراد به عنوان دلایل تمایل به مهاجرت بین شهری بیان کرده‌اند.

نمودار ۴. دلایل و انگیزه‌های تمایل به مهاجرت بین شهری، ۱۳۹۵

نکته: تفاوت ۱۰ درصدی ارقام نمودار از ۱۰۰ به دلیل گزینه سایر است.

۵-۳. نتایج تحلیل دومتغیره

در جدول ۲ تمایل به مهاجرت بین شهری برحسب متغیرهای جمعیتی ارائه شده است. براین اساس، متغیرهای جنسیت، سن، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، وضعیت اشتغال و قومیت رابطه معناداری با تمایل به مهاجرت بین شهری داشته‌اند. همان‌طور که مشاهده می‌شود، زنان اندکی بیشتر از مردان تمایل به مهاجرت بین شهری دارند. سن با تمایل به مهاجرت بین شهری رابطه منفی دارد. به این معنا که با افزایش سن، تمایل به مهاجرت بین شهری کاهش می‌یابد. مجردها بیشتر از سایر گروه‌های زنانه تمایل به مهاجرت دارند. تحصیلات دارای رابطه مثبت با تمایل به مهاجرت بین شهری است؛ به‌طوری‌که با افزایش تحصیلات، تمایل به مهاجرت بین شهری افزایش می‌یابد. درنهایت، اینکه افراد شاغل بیشتر از غیرشاغل‌ها تمایل به مهاجرت بین شهری دارند.

جدول ۲. تمایل به مهاجرت بین شهری برحسب متغیرهای جمعیتی

تعداد نمونه	تمایل به مهاجرت بین شهری (درصد)			
	ندارد	دارد		
۳۹,۵۶۵	۶۵/۸	۳۴/۲	مرد	جنس
۳۹,۳۳۵	۶۴/۹	۳۵/۱	زن	
۷۸,۹۰۰	$X^2=6.535$ Sig=0.011		آزمون آماری	
۳۹,۰۶۲	۵۸/۵	۴۱/۵	۱۵ تا ۳۴	سن
۲۵,۹۸۷	۶۷/۷	۳۲/۳	۳۵ تا ۴۹	
۱۱,۴۶۷	۷۸/۵	۲۱/۵	۵۰ تا ۶۴	
۲۳,۸۴	۸۷/۶	۱۲/۴	۶۵ به بالا	
۷۸,۹۰۰	$X^2=2274.009$ Sig=0.001		آزمون آماری	
۱۷,۹۲۵	۵۴/۱	۴۵/۹	مجرد	وضعیت تأهل
۵۷,۲۶۹	۶۸/۳	۳۱/۷	متاهل	
۳۷,۰۶	۷۳/۳	۲۶/۷	بدون همسر	
۷۸,۹۰۰	$X^2=1339.276$ Sig=0.001		آزمون آماری	
۴۰,۶۸	۸۵/۹	۱۴/۱	بی سواد	سطح تحصیلات
۹۸۷۹	۷۹/۰	۲۱/۰	ابتدایی	
۳۳,۹۴۵	۶۶/۴	۳۳/۶	راهنمایی و متوسطه	
۳۱,۰۰۸	۵۷/۱	۴۲/۹	دانشگاهی	
۷۸,۹۰۰	$X^2=2522.489$ Sig=0.001		آزمون آماری	
۲۶,۳۸۸	۶۴/۵	۳۵/۵	شاغل	وضعیت اشتغال
۵۲,۵۱۲	۶۵/۷	۳۴/۳	غیر شاغل	
۷۸,۹۰۰	$X^2=12.406$ Sig=0.001		آزمون آماری	

در جدول ۳ تمایل به مهاجرت بین شهری برحسب متغیرهای اقتصادی-اجتماعی ارائه شده است. براساس این جدول، وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانوار با مهاجرت بین شهری رابطه مثبت دارد؛ به طوری که با وضعیت بهتر اقتصادی-اجتماعی تمایل به مهاجرت بین شهری افزایش می یابد. احساس محرومیت نسبی رابطه مثبتی با تمایل به مهاجرت بین شهری دارد. به این صورت که با افزایش احساس محرومیت نسبی، تمایل به مهاجرت بین شهری نیز بیشتر می شود. رضایت اجتماعی با تمایل به مهاجرت بین شهری دارای رابطه معنادار و منفی است. درواقع، با افزایش رضایت اجتماعی، تمایل به مهاجرت بین شهری کاهش می یابد. احساس امنیت نیز با تمایل به مهاجرت بین شهری رابطه منفی و معنادار دارد. به این معنا که با افزایش احساس امنیت تمایل به مهاجرت بین شهری کاهش پیدا می کند.

جدول ۳. تمایل به مهاجرت بین شهری برحسب متغیرهای اقتصادی - اجتماعی

تعداد نمونه	تمایل به مهاجرت بین شهری (درصد)			
	ندارد	دارد		
۱۲,۷۰۳	۴۲/۲	۵۷/۸	پایین	وضعیت اقتصادی - اجتماعی
۵۱,۳۷۰	۳۳/۴	۶۶/۶	متوسط	
۱۴,۸۲۷	۳۲/۷	۶۷/۳	بالا	
۷۸,۹۰۰	$X^2=384.473$ Sig=0.001		آزمون آماری	
۱۶,۷۸۸	۶۸/۳	۳۱/۷	کم	احساس محرومیت نسبی
۳۱,۶۷۸	۶۷/۰	۳۳/۰	متوسط	
۳۰,۴۳۴	۶۱/۹	۳۸/۱	زیاد	
۷۸,۹۰۰	$X^2=263.174$ Sig=0.001		آزمون آماری	
۲۰,۰۰۰	۵۷/۴	۴۲/۶	کم	رضایت اجتماعی
۲۹,۸۵۳	۶۶/۱	۳۳/۹	متوسط	
۲۹,۰۴۷	۶۹/۹	۳۰/۱	زیاد	
۷۸,۹۰۰	$X^2=831.336$ Sig=0.001		آزمون آماری	
۱۳,۰۶۶	۵۸/۶	۴۱/۴	کم	احساس امنیت
۲۴,۵۱۳	۶۲/۷	۳۷/۳	متوسط	
۴۱,۳۲۱	۶۹/۰	۳۱/۰	زیاد	
۷۸,۹۰۰	$X^2=584.761$ Sig=0.001		آزمون آماری	

۵-۴. نتایج تحلیل چندمتغیره

برای بررسی تأثیر هم‌زمان عوامل جمعیتی-زمینه‌ای بر تمایل به مهاجرت بین‌شهری از آزمون رگرسیون لجستیک استفاده کردیم؛ زیرا متغیر وابسته تحقیق، یعنی تمایل به مهاجرت بین‌شهری در سطح سنجش اسمی دوجبهی اندازه‌گیری شده است. کد ۱ به معنای تمایل به مهاجرت بین‌شهری و کد صفر بیانگر عدم تمایل به مهاجرت بین‌شهری است. به‌منظور آزمون اثرگذاری متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، سه مدل اجرا شد. در مدل ۱، ابتدا تأثیر متغیرهای جمعیتی را اندازه‌گیری کردیم. سپس در مدل ۲ تأثیر متغیرهای اقتصادی-اجتماعی را بر تمایل به مهاجرت بین‌شهری مطالعه و درنهایت در مدل ۳ تأثیر متغیرهای جمعیتی و اقتصادی-اجتماعی را هم‌زمان بر تمایل به مهاجرت بین‌شهری آزمون کردیم. مطابق جدول ۴، در مدل ۱ که تأثیر متغیرهای جمعیتی بر تمایل به مهاجرت بین‌شهری بررسی شده، نتایج نشان می‌دهد مردان ۷ درصد کمتر از زنان تمایل به مهاجرت بین‌شهری دارند. سن با تمایل به مهاجرت بین‌شهری رابطه منفی و معنادار دارد. به این صورت که با افزایش سن، تمایل به مهاجرت بین‌شهری کاهش می‌یابد. افراد ۱۵ تا ۳۴ ساله ۸۵ درصد و افراد ۳۵ تا ۴۹ ساله ۵۴ درصد بیشتر از افراد ۵۰ سال به بالا تمایل به مهاجرت بین‌شهری دارند.

جدول ۴. نتایج رگرسیون لجستیک تأثیر عوامل جمعیتی-اجتماعی بر تمایل به مهاجرت بین شهری

متغیرهای مستقل		مدل ۱		مدل ۲		مدل ۳	
		Sig	EXP (B)	Sig	EXP (B)	Sig	EXP (B)
جنس	زن (R)						
	مرد	۰/۰۰۱	۰/۹۳۲			۰/۰۰۱	۰/۹۰۱
سن	۵۰ سال به بالا (R)						
	۱۵ تا ۳۴	۰/۰۰۱	۱/۸۴۷			۰/۰۰۱	۱/۶۶۲
	۳۵ تا ۴۹	۰/۰۰۱	۱/۵۳۸			۰/۰۰۱	۱/۴۳۲
وضعیت تأهل	متأهل (R)						
	بدون همسر	۰/۰۰۱	۱/۳۰۶			۰/۰۰۱	۱/۲۸۶
سطح تحصیلات	بی سواد (R)						
	ابتدایی	۰/۰۰۱	۱/۵۰۱			۰/۰۰۱	۱/۵۵۳
	راهنمایی و متوسطه	۰/۰۰۱	۲/۳۲۱			۰/۰۰۱	۵/۵۰۲
	دانشگاهی	۰/۰۰۱	۳/۱۶۶			۰/۰۰۱	۳/۶۶۷
وضعیت اشتغال	شاغل (R)						
	غیرشاغل	۰/۰۱۷	۰/۹۷۳			۰/۰۰۱	۰/۹۱۳
وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانوار	بالا (R)						
	متوسط			۰/۰۰۱	۰/۹۲۵	۰/۰۰۱	۱/۰۳۹
	پایین			۰/۰۰۱	۱/۱۱۴	۰/۰۰۱	۱/۳۱۹
احساس محرومیت نسبی	کم (R)						
	متوسط			۰/۷۹۹	۱/۰۰۵	۰/۹۹۷	۰/۷۲۸
	زیاد			۰/۰۰۱	۱/۱۹۹	۰/۰۰۱	۱/۱۶۰
میزان رضایت اجتماعی	زیاد (R)						
	متوسط			۰/۰۰۱	۱/۱۵۴	۰/۰۰۱	۱/۱۸۵
	کم			۰/۰۰۱	۱/۵۳۲	۰/۰۰۱	۱/۶۴۸
احساس امنیت	زیاد (R)						
	متوسط			۰/۰۰۱	۱/۲۸۳	۰/۰۰۱	۱/۱۷۸
	کم			۰/۰۰۱	۱/۴۵۵	۰/۰۰۱	۱/۲۷۷
Pseudo-R Square		۷ %		۲/۵ %		۹/۳ %	

در میان وضعیت‌های مختلف زناشویی، افراد بدون همسر ۳۱ درصد بیشتر از متأهل‌ها تمایل به مهاجرت بین شهری دارند. سطح تحصیلات با تمایل به مهاجرت بین شهری دارای رابطه مثبت و معنادار است. به این صورت که با افزایش تحصیلات، تمایل به مهاجرت بین شهری نیز افزایش می‌یابد. در مقایسه با افراد بی سواد، افراد با تحصیلات دانشگاهی ۳/۲ برابر تمایل به مهاجرت بین شهری دارند. در نهایت اینکه افراد غیرشاغل ۳ درصد کمتر از شاغلان تمایل به مهاجرت بین شهری دارند.

در مدل ۲، تأثیر متغیرهای اقتصادی-اجتماعی بر تمایل به مهاجرت بین شهری بررسی شد. مطابق نتایج، افراد با وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانوار پایین ۱۱ درصد بیشتر از افراد طبقه بالا تمایل به مهاجرت بین شهری دارند. افراد با احساس محرومیت نسبی زیاد ۲۰ درصد بیشتر از افراد با احساس محرومیت نسبی کم تمایل به مهاجرت دارند. رضایت اجتماعی رابطه منفی و معناداری با تمایل به مهاجرت بین شهری دارد. به این معنا که با افزایش رضایت اجتماعی، تمایل به مهاجرت بین شهری کاهش می‌یابد. افراد با

رضایت اجتماعی در حد متوسط ۱۵ درصد بیشتر و با رضایت اجتماعی کم ۵۳ درصد بیشتر از افراد با رضایت اجتماعی زیاد تمایل به مهاجرت بین‌شهری دارند. احساس امنیت دارای رابطه منفی و معنادار با تمایل به مهاجرت بین‌شهری است. به این معنا که با افزایش احساس امنیت، تمایل به مهاجرت بین‌شهری کاهش می‌یابد. افراد با احساس امنیت متوسط ۲۸ درصد و با احساس امنیت کم ۴۶ درصد بیشتر از افراد با احساس امنیت زیاد، تمایل به مهاجرت بین‌شهری دارند.

درنهایت در مدل ۳، تأثیر متغیرهای جمعیتی و اقتصادی-اجتماعی، هم‌زمان بر تمایل به مهاجرت بین‌شهری بررسی شد. در این مدل، با در نظر گرفتن اثر همه متغیرها، فقط سطح متوسط در وضعیت اقتصادی-اجتماعی معنی‌داری خود را از دست داد. براساس نتایج، مردان ۱۰ درصد کمتر از زنان تمایل به مهاجرت بین‌شهری دارند. سن با تمایل به مهاجرت بین‌شهری رابطه منفی و معنادار دارد. افراد ۱۵ تا ۳۴ ساله ۶۶ درصد و افراد ۳۵ تا ۴۹ ساله ۴۳ درصد بیشتر از افراد ۵۰ ساله و بالاتر تمایل به مهاجرت بین‌شهری دارند. در میان گروه‌های زناشویی، افراد بدون همسر ۲۹ درصد بیشتر از افراد متأهل تمایل به مهاجرت دارند. سطح تحصیلات با تمایل به مهاجرت بین‌شهری دارای رابطه مثبت و معنادار است. به این صورت که با افزایش تحصیلات، تمایل به مهاجرت بین‌شهری نیز افزایش می‌یابد. افراد غیرشاغل ۹ درصد کمتر از شاغل‌ها تمایل به مهاجرت بین‌شهری داشته‌اند. وضعیت اقتصادی-اجتماعی رابطه منفی و معناداری با تمایل به مهاجرت بین‌شهری دارد. به این معنا که در وضعیت اقتصادی-اجتماعی پایین، تمایل به مهاجرت افزایش می‌یابد. افراد با احساس محرومیت نسبی زیاد ۱۶ درصد بیشتر از افراد با احساس محرومیت نسبی پایین تمایل به مهاجرت بین‌شهری دارند. رضایت اجتماعی دارای رابطه منفی و معناداری با تمایل به مهاجرت بین‌شهری است و با افزایش رضایت اجتماعی، تمایل به مهاجرت بین‌شهری کاهش می‌یابد. احساس امنیت دارای رابطه منفی و معنادار با تمایل به مهاجرت بین‌شهری است و با افزایش احساس امنیت، تمایل به مهاجرت بین‌شهری کاهش می‌یابد.

بدین ترتیب، درخصوص فرضیه ۱، اینکه تمایل به مهاجرت بین‌شهری در مردان بیشتر از زنان است، رد شد و برعکس تمایل به مهاجرت بین‌شهری در مردان کمتر از زنان به‌دست آمد. اما بخش‌های دیگر این فرضیه یعنی تمایل بیشتر مجردها به مهاجرت بین‌شهری از متأهل‌ها و نیز جوانان بیشتر از سایر گروه‌های سنی تأیید شد.

فرضیه‌های ۲ و ۳ تأیید شد؛ یعنی با افزایش تحصیلات، تمایل به مهاجرت بین‌شهری افزایش و در مقابل، با افزایش وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانوار، تمایل به مهاجرت بین‌شهری کاهش یافت. البته برای سطح متوسط در وضعیت اقتصادی-اجتماعی، این تفاوت معنی‌دار نبود. فرضیه ۴ تا حدودی تأیید شد. بدین معنی که با افزایش احساس محرومیت نسبی، تمایل به مهاجرت افزایش یافت، اما برای افرادی که محرومیت نسبی متوسطی داشتند، تفاوت معنی‌داری در تمایل به مهاجرت بین‌شهری به‌دست نیامد. درنهایت، فرضیه‌های ۵ و ۶ تأیید شدند؛ یعنی با کاهش رضایت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی، تمایل به مهاجرت بین‌شهری افزایش پیدا کرد.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

مهاجرت بین‌شهری یکی از مهم‌ترین منابع رشد سریع جمعیت در شهرهای بزرگ، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه است (اقبال و همکاران، ۲۰۲۴). عوامل مختلفی زمینه‌ساز تمایل به مهاجرت‌های بین‌شهری هستند. شناخت عوامل و شرایط جامعه مبدأ قبل از مهاجرت از مسائل مهم است. در این راستا، سؤال اصلی مطالعه حاضر این بود که عوامل جمعیتی، اقتصادی-اجتماعی چگونه و تا چه اندازه بر تمایل به مهاجرت‌های بین‌شهری اثرگذارند.

برای پاسخ به این پرسش از تحلیل ثانویه داده‌های خرد (فردی) پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی جامعه ایران که در سال ۱۳۹۴-۱۳۹۵ توسط وزارت کشور انجام شده، استفاده شد. براساس نتایج پژوهش، ۳۵ درصد افراد مورد بررسی تمایل به مهاجرت بین شهری داشته‌اند و مهاجران احتمالی محسوب می‌شوند. به علاوه، نتایج تحلیل دومتغیره رابطه بین متغیرهای جمعیتی و اقتصادی- اجتماعی با تمایل به مهاجرت بین شهری نشان داد افرادی که تمایل زیادی به مهاجرت داخلی داشته‌اند، عمدتاً زن، مجرد، در سنین جوانی و با تحصیلات دانشگاهی هستند. علاوه بر این، بیشترین انگیزه و دلیل تمایل به مهاجرت بین شهری نبود امکانات و تسهیلات رفاهی کافی در مبدأ است.

یافته‌های پژوهش در زمینه اثرگذاری عوامل جمعیتی و اقتصادی- اجتماعی بر تمایل به مهاجرت بین شهری با مطالعات قبلی همخوانی دارد؛ برای مثال، تمایل بالاتر مهاجرت بین شهری در میان افراد مجرد (قاسمی اردهایی، ۱۳۹۲؛ افشاری و همکاران، ۱۳۹۷)، در سنین جوانی (کاظمی پور، ۱۳۸۳؛ قاسمی اردهایی و همکاران، ۱۳۹۶؛ رستمعلی زاده، ۱۳۹۶؛ افشاری و همکاران، ۱۳۹۷؛ صادقی و همکاران، ۲۰۲۰)، برای افراد تحصیل کرده دانشگاهی (کاظمی پور، ۱۳۸۳؛ قاسمی اردهایی، ۱۳۸۵؛ قاسمی اردهایی، ۱۳۹۲؛ قاسمی اردهایی و همکاران، ۱۳۹۶؛ حسینی و همکاران، ۱۳۹۶؛ افشاری و همکاران، ۱۳۹۷؛ اوتراچشنکو و پاپوا، ۲۰۱۲) در مطالعات قبلی نیز تأیید شده است.

به علاوه اینکه تمایل مهاجرتی بین شهری در میان افراد با وضعیت اقتصادی- اجتماعی خانوار پایین نیز بیشتر است. افراد با احساس محرومیت نسبی زیاد تمایل به مهاجرت بین شهری بیشتری (حزباوی، ۱۳۸۶؛ امینی و برومند، ۱۳۹۴؛ دی هاس، ۲۰۰۹) داشته‌اند. در رویکرد محرومیت نسبی که توسط استارک عنوان شده، مهاجرت پاسخی در جهت رفع محرومیت‌ها است. رفاه و خشنودی خانوار نه تنها از وضعیت مناسب‌تر اقتصادی ناشی می‌شود، بلکه از مقایسه با دیگر خانوارها در اجتماع مرجع نیز صورت می‌گیرد؛ یعنی اینکه خانوارها فقط در جهت بهتر شدن درآمدشان فعالیت نمی‌کنند، بلکه می‌خواهند درآمدشان را نسبت به درآمد دیگران در اجتماع ترفیع دهند. رضایت اجتماعی دارای رابطه منفی و معنادار با تمایل به مهاجرت بین شهری است (طاهرخانی، ۱۳۸۱؛ لونگ و همکاران، ۲۰۱۲؛ اوتراچشنکو و پاپوا، ۲۰۱۲). احساس امنیت رابطه منفی و معناداری با تمایل به مهاجرت بین شهری دارد. ارتباط این دو در برخی مطالعات داخلی بررسی و تأیید شده است (برای مثال، مشفق ۱۴۰۱). از این رو، نظریه جاذبه و دافعه در ارتباط با شرایط اقتصادی نظیر رضایت، امنیت و محرومیت اجتماعی می‌تواند تبیین مناسبی از مهاجرت‌های بین شهری باشد. از این رو، همان‌طور که مطالعه ژیهوی و همکاران (۲۰۲۴) در چین نشان داد، فرصت‌های شغلی، دستمزدهای بالاتر، توسعه اقتصادی و آب‌وهوای مطلوب، برای مهاجران جذاب بوده و نقش زیادی در جریانات مهاجرت بین شهری داشته است.

با توجه به محدودیت‌های پژوهش در سنجش متغیر وابسته، برای ارزیابی بهتر از نحوه عملکرد عوامل جمعیتی و اجتماعی بر تمایل به مهاجرت بین شهری، لازم است تمایل به مهاجرت در قالب چند پرسش بررسی شود. به عبارت دیگر، می‌توان تجربه قبلی مهاجرت، قصد و برنامه مهاجرت و همچنین دلایل و مکانیسم‌های مهاجرت را مطالعه کرد.

از این رو، شناخت دلایل و انگیزه‌های مهاجرت‌های بین شهری در مدیریت و سیاست‌گذاری مهاجرت داخلی و توسعه پایدار شهری کلیدی و کمک‌کننده است. توزیع برابر و عادلانه منابع و امکانات توسعه‌ای، ایجاد فرصت‌های شغلی، سرمایه‌گذاری‌های مناسب در تمام نقاط کشور به خصوص مناطق کم‌برخوردار، اعتماد به نیروی کار جوان و اهمیت دادن به حفظ و جذب آنان می‌تواند سبب ایجاد حس تعلق به مکان و کاهش تمایل به مهاجرت بین شهری شود. عملکرد مناسب دولت و برطرف کردن مسائل اقتصادی و اجتماعی (مانند فراهم کردن امکان مالکیت مسکن، افزایش درآمد و پرداخت کمک‌هزینه زندگی و ایجاد مشاغل جدید) سبب کاهش احساس محرومیت و ایجاد رضایت اجتماعی و مانع مهاجرت آن‌ها به شهرهای دیگر (عمدتاً کلان‌شهرها) می‌شود.

مأخذ مقاله: مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده دوم با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت بین شهری در ایران»، گروه جمعیت شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران؛ در این مقاله تعارض منافی وجود ندارد.

منابع

- امیرپناهی، محمد، مالمیر، مهدی و شکریانی، محسن (۱۳۹۵). وضعیت سنجی امید اجتماعی در ایران: تحلیل ثانویه پیمایش وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی. *پژوهشنامه مددکاری/اجتماعی*، ۳(۹)، ۷۹-۱۰۶. <https://doi.org/10.22054/rjsw.2016.9257>
- امینی، عباس و برومند، تهمینه (۱۳۹۴). تبیین جامعه شناختی عوامل مؤثر بر جمعیت گریزی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: پادناهی سفلی، سمیرم). *جامعه شناسی کاربردی*، ۲۶(۱)، ۱۳۷-۱۵۴. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20085745.1394.26.1.8.2>
- بلیکی، نورمن (۱۳۸۴). *طراحی پژوهش های اجتماعی*. ترجمه حسن چاوشیان. تهران: نشرنی.
- حبیب پور گتایی، کرم (۱۴۰۱). ارزیابی وضعیت بهزیستی ذهنی در بین جوانان ایرانی. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۲۳(۸۶)، ۵۳-۹. <https://doi.org/10.32598/refahj.22.86.622.2>
- حزبای، عزیز (۱۳۸۶). *بررسی پدیده مهاجرت جوانان در شهر اهواز*. گزارش پژوهشی، معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی خوزستان.
- رستمعلی زاده، ولی اله و قاسمی اردهایی، علی (۱۳۹۶). عوامل اجتماعی مؤثر بر تمایل به مهاجرت جوانان روستایی با تأکید بر نقش تعلق به مکان. *نامه انجمن جمعیت شناسی ایران*، ۱۲(۲۴)، ۴۳-۶۷. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.1735000.1396.12.24.2.3>
- زنجانی، حبیب اله (۱۳۸۰). *مهاجرت*. تهران: سمت.
- زنگی آبادی، علی، رحیمی، علیرضا و مسیبی، سمانه (۱۳۹۲). تحلیل تطبیقی شاخص های اشتغال شهری شهرستان های ایران. *جغرافیا و برنامه ریزی محیطی*، ۲۴(۱)، ۱۰۹-۱۲۸. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20085362.1392.24.1.9.4>
- شهپری ثانی، داود و محمودیان، حسین (۱۳۹۷). شناسایی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت افراد از شهر آبادان با استفاده از تکنیک های تصمیم گیری چندمعیاره. *نامه انجمن جمعیت شناسی ایران*، ۱۳(۲)، ۸۹-۱۱۸.
- شیخ بیگلر، رضا، تقوایی، مسعود و وارثی، حمیدرضا (۱۳۹۱). تحلیل فضایی محرومیت و نابرابری های توسعه در شهرستان های ایران. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۱۲(۴۶)، ۱۸۹-۲۱۴. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-974-fa.html>
- صادقی، رسول و شکریانی، محسن (۱۳۹۵). تحلیل نوسانات فضایی تأثیر توسعه بر مهاجرت داخلی بین شهرستانی در ایران. *توسعه محلی (روستایی-شهری)*، ۱(۲)، ۲۲۷-۲۵۲. <https://doi.org/10.22059/jrd.2016.63067>
- صادقی، رسول و سیدحسینی، سیده متین (۱۳۹۶). میزان تمایل به مهاجرت بین المللی و عوامل تعیین کننده آن در شهر تهران. *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۸(۴۳)، ۱-۲۲.
- طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۰). *تحلیلی بر عوامل مؤثر در مهاجرت های روستا/شهری*. تحقیقات جغرافیایی، ۱۶(۳)، ۶۷-۹۳.
- عزیزی مهر، خیام (۱۴۰۲). ارزش های حاکم بر خانواده ایرانی و تغییرات آن. *فصلنامه مطالعات جنسیت و خانواده*، ۱۱(۲)، ۱۶۳-۱۹۴.
- قاسمی اردهایی، علی (۱۳۸۷). *جریان های مهاجرت های داخلی و ویژگی های مهاجران به تفکیک استان*. گزارش پژوهشی، پژوهشکده آمار.
- قاسمی اردهایی، علی (۱۳۹۲). شبکه های اجتماعی و جابه جایی جمعیت: مطالعه جریان های مهاجرت از استان آذربایجان شرقی به شهرستان های منتخب استان تهران. *رساله دکتری*. دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- قویدل، صالح، رازقی، حسین و سیدعلیپور، سید خلیل (۱۳۸۶). بررسی روند و علل مهاجرت به کلان شهر تهران با تأکید بر شهرستان فیروزکوه. *فصلنامه علوم اقتصادی*، ۱(۱)، ۱۶۵-۱۹۴.
- کاظمی پور، شهلا (۱۳۸۳). آثار و پیامدهای اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی مهاجرت جوانان. *دومین همایش انجمن جمعیت شناسی*، شیراز.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۸). *بررسی ویژگی های مهاجران و غیرمهاجران در دوره زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۵*. دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری.

مشفق، محمود (۱۴۰۱). مهاجرت‌های داخلی و امنیت اجتماعی: مطالعه رابطه الگوهای مهاجرت‌های داخلی و ضریب ناامنی محیط اجتماعی در ایران. پژوهش مسائل اجتماعی/ایران، ۲(۳)، ۶۷-۹۶.

ویکس، جان (۱۳۹۵). جمعیت: مقدمه‌ای بر مفاهیم و موضوعات. ترجمه الهه میرزایی. تهران: انتشارات مؤسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور.

- Amini, A., & Boroomand, T. (2015). Sociological explanation of factors influencing population decline in rural areas (Case study: Padena Sefli, Samiram). *Applied Sociology*, 26(1), 137-154. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20085745.1394.26.1.8.2> (In Persian)
- Amirpanahi, M., Malmir, M., & Shakariani, M. (2016). Societal hope survey in Iran: secondary analysis of the social, cultural, and ethical status survey. *Social Work Research Journal*, 3(9), 79-106. <https://doi.org/10.22054/rjsw.2016.9257> (In Persian)
- Azizi Mehr, K. (2023). Values Governing Iranian Family and Their Changes, *Gender and Family Studies Quarterly*, 11(2), 163-194. (In Persian)
- Blalock, N. (2005). *Designing Social Research*. Translated by: H. Chavoshian. Tehran: Ney. (In Persian)
- Brown, D. L. (2002). Migration and community: Social networks in a multilevel world. *Rural Sociology*, 67(1), 1-23. <https://doi/10.1111/j.1549-0831.2002.tb00091.x>
- Castles, S., & Miller, M. (2003). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (3rd Ed.). MacMillan, London.
- De Haas, H. (2009). International migration and regional development in Morocco: A review. *Journal of ethnic and migration studies*, 35(10), 1571-1593. <https://doi.org/10.1080/13691830903165808>
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Gao, P., Qi, W., Liu, S., Wang, X., & Pan, Z. (2025). Understanding the City Networks: An Analysis from China's Inter-city Population Migration. *Applied Spatial Analysis and Policy*, 18(1), 37. <https://doi.org/10.1007/s12061-024-09621-7>
- Ghassemi Ardahaei, A. (2008). Internal Migration Trends and Characteristics of Migrants by Province, *Research Report*. Statistical Research Institute. (In Persian)
- Ghassemi Ardahaei, A. (2013). Social networks and population mobility: Study of migration flows from east azerbaijan province to selected counties in Tehran province. *PhD Thesis*, Faculty of Social Sciences, University of Tehran. (In Persian)
- Ghavidel, S., Razeghi, H., & Seyedalipour, S. K. (2007). Study of trends and causes of migration to Tehran metropolitan area with emphasis on firuzkuh county. *Journal of Economic Sciences*, 1, 165-194. (In Persian)
- Habibpour Gatabi, K. (2022). Evaluation of mental well-being status among Iranian youth. *Social Welfare Quarterly*, 22(86), 53-9. <https://doi.org/10.32598/refahj.22.86.622.2> (In Persian)
- Hazbavi, A. (2007). Study of Youth Migration Phenomenon in Ahvaz City, Research Report, *Research Deputy of Khuzestan University Jihad*. (In Persian)
- Hipfl, B., Bister, A., & Strohmaier, P. (2003). Youth identities along the eastern border of the European Union. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29(5), 835-848. <https://doi.org/10.1080/1369183032000149596>
- Iqbal, Z., Ayyubi, M. S., Anwar, A., & Tahir, H. (2024). Determinants of Intercity Migration in Pakistan: A Dynamic Panel Data Approach. *CARC Research in Social Sciences*, 3(2), 214-223. <https://doi.org/10.58329/criss.v3i2.125>
- Kazemipour, Sh. (2004). Social, economic, and cultural effects and consequences of youth migration. *Second Conference of the Population Association*, Shiraz. (In Persian)
- Long, J., Faught, S., & Johnson, C. (2012). Roles of community satisfaction and community attachment in the out-migration of rural residents. *Journal of Management and Marketing Research*, 11, 1.
- Moshfegh, M. (2022). Internal migrations and social security: study of the relationship between patterns of internal migration and social environment insecurity coefficient in Iran. *Iranian Social Issues Research*, 2(3), 67-96. (In Persian)

- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., & Pellegrino, A. (1999). *Worlds in motion: understanding international migration at the end of the millennium: understanding international migration at the end of the millennium*. Clarendon Press.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 431-466. <http://dx.doi.org/10.2307/2938462>
- Milasi, S. (2020). What drives youth's intention to migrate abroad? Evidence from international survey data. *IZA journal of Development and Migration*, 11(1), 1-30.
- Otrachshenko, V., & Popova, O. (2012). Life (dis) satisfaction and the Decision to Migrate: Evidence from Central and Eastern Europe.
- Rebhun, U., & Raveh, A. (2006). The spatial distribution of quality of life in the United States and interstate migration, 1965-1970 and 1985-1990. *Social Indicators Research*, 78(1), 137-178. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-8185-5>
- Rostamalizadeh, V., & Ghasemi Ardahaei, A. (2017). Social Factors Influencing Rural Youth Migration Tendency with Emphasis on Place Attachment. *Iranian Population Studies Journal*, 12(24), 43-67. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.1735000.1396.12.24.2.3> (In Persian)
- Sadeghi, R., Abbasi-Shavazi, M. J., & Shahbazin, S. (2020). Internal Migration in Iran. In: Bell, M., Bernard, A., Charles-Edwards, E., Zhu, Y. (eds) *Internal Migration in the Countries of Asia*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-44010-7_15
- Sadeghi, R., & Seyyedhosseini, S. M. (2017). Level of International Migration Desire and Determining Factors in Tehran City, *Strategic Studies of Sports and Youth*, 43, 1-22. (In Persian)
- Sadeghi, R., & Shokriani, M. (2016). Spatial Fluctuations Analysis of Development Impact on Internal Inter-City Migration in Iran, *Local Development (Rural-Urban)*, 8(2), 227-252. <https://doi.org/10.22059/jrd.2016.63067> (In Persian)
- Shahpari Thani, D., & Mahmoudian, H. (2018). Identification and prioritization of factors affecting the migration tendency of people from Abadan city using multi-criteria decision-making techniques. *Iranian Population Studies Journal*, 13(2), 89-118. (In Persian)
- Sheikh Beiglou, R., Taqvaei, M., & Varesi, H. (2012). Spatial Analysis of Deprivation and Development Inequalities in Iranian Counties. *Social Welfare Quarterly*, 12(46), 189-214. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-974-fa.html> (In Persian)
- Sjaastad, L. A. (1962). The costs and returns of human migration. *Journal of political Economy*, 70(5, Part 2), 80-93.
- Statistical Center of Iran (2019). Characteristics of Migrants and Non-Migrants in the Period 2011-2016, *Population, Labor, and Census Office*. (In Persian)
- Taherkhani, M. (2001). Analysis of Factors Influencing Rural/Urban Migrations. *Geographical Research*, 16(3), 67-93. (In Persian)
- Todaro, P. M. (1976). *Internal migration in developing countries*. Geneva: International Labor Office.
- Weeks, J. R. (2016). *Population: An Introduction to Concepts and Issues*, Translated by: E. Mirzaei. Tehran: Institute for Comprehensive and Specialized Population Studies Publications. (In Persian)
- Zangiabadi, A., Rahimi, A., & Mossayebi, S. (2013). Comparative Analysis of Urban Employment Indicators in Iranian Cities, *Geography and Environmental Planning*, 24(1), 109-128. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20085362.1392.24.1.9.4> (In Persian)
- Zanjani, H. (2001). *Migration*. Tehran: Samt. (In Persian)
- Li, Z., Li, C., Gibson, J., & Deng, X. (2024). *Two decades of inter-city migration in China: The role of economic, natural and social amenities* (No. 24/05).